

Jerzy Kasprzak

Władza państwowa a posiadanie broni przez obywateli na przestrzeni dziesięć

Studia Prawnoustrojowe nr 22, 207-228

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jerzy Kasprzak

Katedra Procesu Karnego

Wydział Prawa i Administracji UWM

Władza państwowa a posiadanie broni przez obywateli na przestrzeni dziejów

Broń towarzyszyła człowiekowi od zarania jego dziejów¹, a z czasem stała się oznaką dominacji i władzy w grupie, nabierała znaczenia symbolicznego, świadczyła o bogactwie i statusie społecznym jej właściciela².

Trudno stwierdzić, czy pierwszym okresie starożytności istniała jakakolwiek reglamentacja broni. Nie podają tego żadne zachowane do naszych czasów przekazy. Kodeks Ur-Nammu, zbiór praw z Esznunny czy też Kodeks Hammurabiego zawierają jedynie wzmianki o bardziej surowym karaniu sprawców przestępstw – napadu, uszkodzenia ciała, jeżeli sprawca posługiwał się bronią³. W starożytnym Egipcie posiadanie broni było związane z zajmowaną pozycją społeczną. Nosili ją zarówno żołnierze wywodzący się z Egiptu, jak i cudzoziemscy, tzn. Nubijczycy i Libijczycy w służbie faraona⁴, eskorta możnych, kapłanów, urzędników i pisarzy ściągających podatki. Niewolnik posiadał przy sobie taką broń czy narzędzia, jakie były mu potrzebne do wykonania danej pracy. Chłopa natomiast nie było na nią stać, a poza tym nie była mu do niczego potrzebna. Szereg zachowanych źródeł świadczy jednak o tym, iż często dochodziło do powstań i zamieszek, a na drogach grasowali rozbójnicy.

Pierwsze historyczne wzmianki o zakazie posiadania broni przez określoną grupę społeczną wywodzą się ze starożytnej Grecji. W Sparcie w V w. p.n.e. zabraniano posiadania wszelkiej broni zamieszkującym Półwysep Peloponeński helotom, tj. podbitemu przez Spartan ludowi pasterskiemu. Heloci nie mieli praw obywatelskich i pełnili funkcje służebne, będąc często niewolnikami. Ponieważ ćwiczenia wojskowe były obowiązkiem wszystkich obywateli,

¹ Por. J. Wolf, Z. Burian, *Pradzieje człowieka*, Oficyna Wydawnicza „Multico”, Warszawa 1993.

² I.V. Hogg, *Encyklopedia uzbrojenia*, Bellona, Warszawa 2006, s. 16.

³ Por. M. Kuryłowicz, *Prawa antyczne. Wykłady z historii najstarszych praw świata*, Wyd. UMCS, Lublin 2006, s. 81–83.

⁴ S. Domadoni (red.), *Człowiek Egiptu*, Świat Książki, Warszawa 2000, s. 277.

do trudów życia wojskowego młodzież spartańską przygotowywano w ten sposób, iż organizowano ekspedycje ćwiczebne na tereny zamieszkałe przez helotów i na ich osady. Heloci mogli się bronić jedynie długimi pasterskimi kijami, a posiadanie broni, nie mówiąc już o jej użyciu, karano śmiercią⁵.

W starożytnej Grecji producenci broni byli osobami bardzo zamożnymi⁶. Jednakże w pewnych miejscach i sytuacjach nie wolno było jej posiadać. Z tych to czasów pochodzi zwyczaj (przybierający niekiedy formę zakazów) niewnoszenia broni na teren świątyni, zawodów sportowych (uczestnicy występowały nago, by nie było możliwości ukrycia w odzieży broni), oficjalnych uroczystości czy też przedstawień teatralnych. Zwyczaje te zostały również przyjęte w Rzymie. Do świątyni nie można było wejść nikomu uzbrojonemu. Broni nie mogli również posiadać widzowie wielkich widowisk, szczególnie wyścigów na hipodromie. Broń była deponowana przed wejściem, zdarzało się bowiem, że kibice poszczególnych drużyn biorących udział w zawodach wszczynali między sobą kłótnie i bójki⁷. Zwyczajowo również broni nie wolno było wносить tam, gdzie obradował rzymski senat. Może to rodzić pytanie, dlaczego zabójcy Juliusza Gajusza Cezara dokonali swego czynu właśnie podczas zebrania senatu w dniu 15 marca 44 r. p.n.e.⁸ Według niektórych koncepcji uznali oni, iż jest to najlepszy moment – Juliusz Cezar nie będzie się tego spodziewać i nie będzie chroniony, co się potwierdziło. Zamachowcy zastosowali pewien wybieg. Zwyczajowo miejscem obrad senatu był budynek zwany Curia Hostilia, ale ten spłonął. Cezar zwołał posiedzenie w Teatrum Pompeium. Uznali więc, że zakaz wnoszenia broni nie dotyczy tego miejsca. Tak sprawcy bronili się później przed zarzutem złamania świętego zakazu wniesienia i użycia broni podczas obrad senatu⁹.

Wiele przepisów wydawanych na przestrzeni dziejów starożytnego Rzymu obejmowało surowsze traktowanie sprawców przestępstw posługujących się bronią. Według ustawy XII Tablic złodzieja schwytanego w dzień można było zabić, jeśli bronił się używając oręża¹⁰. *Lex Cornelia* nakazywała „mściwym żelazem” ścigać morderców albo tych, którzy w celu zabicia człowieka noszą przy sobie pocisk. *Lex Julia* przewidywała surowe kary dla tych, którzy dopuszczali się użycia broni w życiu publicznym lub pry-

⁵ R. Osborn (red.), *Zarys historii Europy. Grecja klasyczna*, Świat Książki, Warszawa 2002, s. 105.

⁶ J.P. Vernant (red.), *Człowiek Grecji*, Świat Książki, Warszawa 2000, s. 46.

⁷ R. Matthews, *Rzym mroczny ponury i krwawy*, Bellona, Warszawa 2007, s. 122; por. także A. Giardini, *Człowiek Rzymu*, Świat Książki, Warszawa 2000.

⁸ Por. G.S. Trankwillus, *Żywoty cesarów*, Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1987, s. 68; A. Krawczuk (red.), *Świat okresu cywilizacji klasycznych. Wielka historia świata*, t. 3, Świat Książki, Kraków – Warszawa 2005, s. 314.

⁹ Por. R. Castleden, *Krwawi mordercy, maniacy szaleni i nienawistni*, cz. I, Bellona, Warszawa 2008, s. 163; C. Sifakis, *Encyklopedia morderstw*, Universitas, Kraków 2007, s. 54–56.

¹⁰ M. i J. Zabłoccy, *Ustawa XII tablic. Tekst, tłumaczenie, objaśnienia*, Liber, Warszawa 2000, s. 56.

watnym¹¹. Z czasów starożytnych pochodzą również zakazy prowadzenia działań wojennych przy użyciu zatrutych strzał, palącej się substancji czy też rozprzestrzeniania zarazy. Takie metody walki były uznawane za niehonorowe, ale niekiedy stosowane w praktyce¹².

W początkowym okresie średniowiecza reglamentacja broni praktycznie nie była znana. W nowo powstających strukturach państwowych na terenie Europy panujący posiadał swoją drużynę, a w przypadku zagrożenia czy też konieczności użycia sił zbrojnych obowiązywała zasada pospolitego ruszenia. Drużyna była w miarę możliwości dobrze wyposażona w broń, natomiast pospolite ruszenie posiadało już broń znacznie gorszą, stosowaną do polowań czy nawet jako narzędzie pracy¹³. W miarę rozwoju i pogłębiania podziału społecznego broń stawała się atrybutem panującego, możnych i rycerstwa. Była nie tylko narzędziem walki, ale często wyrobem artystycznym, a noszona do stroju świadczyła o pozycji i zamożności właściciela¹⁴. Skuteczną barierą jej rozpowszechniania była wysoka cena.

Liczne powstania chłopskie w XI i XII w. zwróciły uwagę możnych, iż broń w rękach szerokiego kręgu społeczeństwa może być dla władzy niebezpieczna. Wieloma edyktami o znaczeniu lokalnym zabraniano klasom niższym posiadania oręża. Zaczęło kształtować się prawo zwyczajowe, iż broń w postaci miecza to wyłączny atrybut rycerza. Chłopów pociągano już do służby wojskowej wyjątkowo, w razie wielkiego niebezpieczeństwa, gdyż byli potrzebni do pracy na folwarku. Ponadto rycerstwu, a później szlachcie wydawało się rzeczą nieroztropną uzbrajać chłopów¹⁵. Noszenie broni przez rycerza, a później szlachcica i jego służbę było więc czymś normalnym, ale już posiadanie broni przez chłopą samo w sobie było rzeczą podejrzaną i mogło go zaprowadzić na szubienicę. Niekiedy ograniczano też prawo mieszczan do pewnych rodzajów broni (szczególnie jeżeli uznawano ją za atrybut rycerza czy szlachcica). Już w tamtych czasach wyróżniano rodzaje broni zakazanej. Drugi Sobór Laterański w 1139 r. zakazywał używania kuszy w walce przeciwko chrześcijanom pod groźbą ekskomuniki. Zakaz ten najwidoczniej nie odniósł skutku, gdyż musiał zostać powtórzony pół wieku później przez papieża Innocentego III. Żaden z tych edyktów nie miał jednak dużego znaczenia, a kusza stała się w Europie bardzo popularną bronią¹⁶.

¹¹ B. Sygit, *Historia prawa kryminalnego*, Zapolex Media, Toruń 2007, s. 108–109.

¹² A. Mayor, *Grecki ogień, zatrute strzały, bomby skorpionów*, Amber, Warszawa 2006, s. 24.

¹³ Por. J. Bardach (red.), *Historia państwa i prawa Polski*, t. I, PWN, Warszawa 1973, s. 73; M. Szczaniecki, *Powszechna historia państwa i prawa*, Wydawnictwa Prawnicze PWN, Warszawa 1997, s. 69.

¹⁴ Por. H. Muller, H. Rolling, *Europäische hieb und stichwaffen*, Berlin 1981.

¹⁵ J. Bardach (red.), op. cit., t. II, s. 136.

¹⁶ I.V. Hogg, op. cit. s. 24; L. Ehrlich, *Polski wykład prawa wojny XV wieku*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1955, s. 65.

Prawdziwą rewolucją w rozwoju broni było wynalezienie prochu. Pierwsze wzmianki o materiałach napędzających pociski można znaleźć w starym chińskim dokumencie datowanym na rok 618 p.n.e. Wspomina on o jakiejś substancji używanej głównie do fajerwerków, ale służącej również jako napęd pocisków. Tajemnica wynalezienia prochu i możliwość jego militarnego zastosowania była jednak przez wiele wieków pilnie strzeżona. W roku 1067 cesarz chiński zabronił sprzedaży prochu cudzoziemcom¹⁷. Zakaz ten był spóźniony – proch dotarł do Europy najprawdopodobniej w X w. za pośrednictwem Arabów. Niektóre źródła podają, iż tajemnicę produkcji prochu dostarczył Marco Polo, chociaż w opisie podróży sam autor tego nie potwierdza. W Europie za odkrywców składu prochu uznaje się XIII-wiecznych filozofów i alchemików Rogera Bacona i Bertholda Schwarza. W początkach XIV w. odkryto, że proch może mieć zastosowanie nie tylko do fajerwerków i mieszanin zapalających, ale także do wystrzeliwania ciężkich pocisków. Pierwsza rodzima wzmianka o stosowaniu prochu w artylerii pochodzi ze Statutu Wiślickiego wydanego przez Kazimierza Wielkiego w 1374 r.¹⁸

Od początku XV w. następuje już bardzo szybki rozwój konstrukcji broni, zmniejszenie kalibru i praktycznie jej masowa produkcja. Rany postrzałowe były często śmiertelne, stąd też wynikała pewna niechęć do broni palnej, która przejawiała się także w prawie. W roku 1542 król Anglii Henryk VIII uznał za konieczne wydanie prawa zabraniającego używania pistoletów i ograniczającego posiadanie broni palnej do celów myśliwskich. Broń taką mogli posiadać jedynie właściciele ziemscy oraz osoby zamożne o rocznym dochodzie przekraczającym sumę 100 funtów¹⁹. Henryk VIII był przywiązany do tradycji, szczególnie długiego angielskiego łuku. Uważał również, iż broń palną produkuje się zbyt łatwo i dostęp do niej mogą uzyskać buntownicy, co stanowi potencjalne zagrożenie. Zwłaszcza pistolety, dające się przecież łatwo ukryć, to idealna broń dla zamachowców. Poglądy te podzielali inni władcy tej epoki i także starali się ograniczać jej rozpowszechnianie²⁰. Obawy te nie były bezpodstawne, gdyż w 1584 r. pistoletu z zamkiem kołowym użyto do zamordowania władcy Niderlandów – Wilhelma Milczącego. Było to pierwsze na świecie zabójstwo na tle politycznym dokonane za pomocą broni palnej²¹. Żadne ograniczenia nie były jednak w stanie zatrzymać rozwoju techniki militarnej. Broń palna wchodziła powszechnie w wyposażenie wojska, kupowały ją także osoby prywatne dla samoobrony, a przestępcy wykorzystywali do rozbój. Broń palna była również elementem stroju, oznaką dostojeństwa i zamożności.

¹⁷ G.I. Brown, *Historia materiałów wybuchowych*, Książka i Wiedza, Warszawa 2001, s. 16.

¹⁸ W. Kwaśniewicz, *Leksykon dawnej broni palnej*, Bellona, Warszawa 2004, s. 174.

¹⁹ P. de Ste Croix (red.), *Broń strzelecka XIX wieku – ilustrowana encyklopedia*, Espadon, Warszawa 1995, s. 158; A.E. Hartink, *Encyklopedia myśliwskiej broni palnej*, Debit, Bielsko-Biała 2004, s. 11.

²⁰ F. Myatt, *Pistolety i rewolwery*, Espadon, Warszawa 1993, s. 10–12.

W Anglii prawo ograniczające dostęp do broni nie przetrwało próby czasu. Już za panowania Elżbiety I produkcja broni palnej i prochu stała się priorytetem w kraju i wszystko co temu służyło ma znaczenie strategiczne. W 1558 r. Elżbieta I przyznała monopol na gromadzenie i wytwarzanie saletry (jednego z głównych składników prochu), zaś w roku 1625 król Karol I dał producentom prawo do wkraczania na teren każdej posiadłości, aby mogli wydobywać saletrę, gdziekolwiek ją znajdą, nakazał również wszystkim poddanym królestwa zbieranie moczu ludzkiego i bydłowego (w celu pozyskania azotanów), a zaniedbania w tym zakresie surowo karano. We Francji producenci saletry edyktem z 1540 r. otrzymali większe nawet uprawnienia niż w Anglii²².

W wielu krajach do końca XVII w. jedynym ograniczeniem dostępu do broni była jej cena. Zarówno broń palna, której wiele części musiało być precyzyjnie wykonanych, jak i wysokiej jakości broń biała były bardzo drogie i stać na nie było jedynie szlachtę i bogate mieszczaństwo. W Polsce tego okresu nie ograniczano prawem dostępu do broni palnej. Wiele ustaw lokalnych sejmików regulowało natomiast zasady stroju szlacheckiego, rezerwując prawo noszenia szabli wyłącznie do tego stroju. Zabraniano mieszczaństwu i chłopstwu noszenia stroju szlacheckiego i szabli. Bogaci mieszczaństwo mogli ubierać się „z cudzoziemska”, nosząc do tego stroju szpadę. Osoba „niepewnego” stanu posiadająca przy sobie broń mogła być posądzona o trudnienie się rozbojem, chociaż najczęściej przestępcy w tych czasach używali pałek i noży. Znalezienie przy podejrzanym broni palnej traktowano jednak jednoznacznie²³. Chłopstwu zabraniano posiadania broni podczas targów, w karczmach, a także w innych miejscach publicznych, gdyż zbyt często dochodziło do tragicznych w skutkach bijatyk. Szlachta, obawiając się zbrojnych wystąpień, w ustawach wiejskich zakazywała poddanym posiadania jakiegokolwiek broni zarówno w miejscach publicznych, jak i prywatnych. Jedną z ustaw dla wsi Kresu Klimkowskiego w 1638 r. kategorycznie zabraniała przybywania na wszelkie zebrania i zgromadzenia z uzbrojeniem pod karą chłosty i więzienia²⁴.

Prawdziwą rewolucją w prawie dotyczącym reglamentacji broni była Konstytucja Stanów Zjednoczonych uchwalona 17 września 1787 r., a szczególnie zgłoszona w 1789 r., a wprowadzona w 1791 r. II poprawka, nadająca każdemu obywatelowi niezwykłe prawo do posiadania broni²⁵. Treść po-

²¹ Ch. Wills, *Ilustrowana historia uzbrojenia*, Bellona, Warszawa 2007, s. 72.

²² G.I. Brown, op. cit., s. 26.

²³ S. Milewski, *W świecie występku i zbrodni*, Książka i Wiedza, Warszawa 1996, s. 56; A. Abramski, J. Konieczny, *Justycjariusze, hetmani, policjanci – z dziejów służb ochrony porządku w Polsce*, Wyd. Śląsk, Katowice 1987, s. 32–33; B. Baranowski, *Ludzie gościńca w XVII–XVIII w.*, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1986, s. 201–202.

²⁴ M. Borucki, *Temida staropolska. Szkice z dziejów sądownictwa Polski szlacheckiej*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1979, s. 136.

²⁵ R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006, s. 51.

prawki jest krótka: „Nie ograniczy się prawa narodu do posiadania i noszenia broni, gdyż dobrze zorganizowana milicja jest konieczna dla bezpieczeństwa wolnego stanu”²⁶, jednak w innym tłumaczeniu brzmi to następująco: „Dobrze zorganizowana milicja jest niezbędna dla bezpieczeństwa wolnego państwa, prawo ludzi do posiadania i noszenia broni nie może być ograniczone”²⁷. Większość interpretatorów uważa, iż poprawka ta uznaje prawo podmiotowe obywatela do posiadania broni. Obywatel nie musi zatem mieć na nią pozwolenia. Prawo do broni wynika niejako z faktu bycia obywatelem Stanów Zjednoczonych. Konsekwencją takiej interpretacji był wolny i nieskrępowany dostęp do broni. Pojawiają się jednak głosy, iż zgłaszającym poprawkę nie o to chodziło. Chcieli oni powoływania obywatelskiej służby – milicji stojącej na straży prawa i porządku i to przedstawiciele tej służby – wolni obywatele – mieli być uzbrojeni. Mimo to właśnie owa II poprawka, co do zasady, reguluje posiadanie i dostęp do broni we współczesnych Stanach Zjednoczonych.

W XIX w. nastąpił szybki rozwój konstrukcyjny broni palnej. Jest to niewątpliwie związane z wielkimi wydarzeniami epoki – licznymi wojnami i rozwojem przemysłu. Zamek skałkowy został zastąpiony przez kapiszon jako czynnik odpalający, a w drugiej połowie wieku pojawił się już nabój scalony, stanowiąc amunicję do współczesnej broni palnej. Jako że przestępcy coraz częściej sięgają po skuteczniejszą od noża czy pałki broń palną, następuje niespotykany dotąd wzrost przestępczości²⁸. W efekcie rośnie poczucie zagrożenia i obywatele kupują duże ilości krótkiej broni palnej do samoobrony. Stan taki wymusza niejako na administracji państwowej ściślejszą prawną reglamentację nabywania i posiadania tej broni. Ograniczenie w postaci wysokiej ceny staje się powoli nieaktualne, gdyż masowa produkcja powoduje znaczne jej obniżenie. Na zakup pistoletu czy później rewolweru może pozwolić już sobie nawet niezbyt zamożny obywatel. Każdy kraj kształtuje własną praktykę prawodawczą w tym zakresie i przedstawienie wszystkich regulacji prawnych staje się w jednym opracowaniu niemożliwe. Z tego też względu dalsze rozważania będą dotyczyły stanu prawnego na ziemiach polskich w krótkich chwilach odzyskiwania w XIX w. niepodległości, jak również prawa zaborców w tym zakresie.

Burzliwy okres przełomu XVIII i XIX w. nie skutkował niczym specjalnym w zakresie polskich regulacji dostępu do broni. Zaborcy na podstawie lokalnych ukazów i postanowień organizowali zdawanie broni będącej w rękach

²⁶ W. Witkowski, *Pierwsze konstytucje nowożytne*, Wyd. UMCS, Lublin 1996, s. 52.

²⁷ A. Pułło (red.), *Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2002, s. 55.

²⁸ J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Brzęk, J. Moszczyński, *Kryminalistyka*, Difin, Warszawa 2006, s. 19; E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka – czyli rzecz o metodach śledczych*, Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, s. 16.

kach społeczeństwa. Akcje te dotyczyły zasadniczo chłopstwa i mieszczaństwa, były zatem całkowicie ignorowane przez szlachtę. Wydany 7 marca 1808 r. dekret o organizacji ministerstw powoływał ministerstwo policji. Zgodnie z art. 65 dekretu policja uzyskuje m.in. uprawnienia do „dozorowania nad noszeniem broni i nad sprzedażą prochu i trucizny”²⁹. W Księstwie Warszawskim broń może być noszona przez przedstawicieli określonych służb miejskich, jeżeli to wynika z zadań i obowiązków tej służby. Przepisy nie stanowią o ograniczeniu posiadania broni przez szlachtę, natomiast mieszczaństwo na zakup i posiadanie prywatnie pistoletu musieli uzyskać określoną „promesę”. Brak jest przepisów karnych w tym zakresie. Osoba posiadająca nielegalnie broń narażała się na jej konfiskatę i karę grzywny za naruszenie porządku. Jeżeli osoba ta była niewiadomego stanu i według uznania władz stanowiła element podejrzany, mogła być oskarżona o dokonywanie rozbojów.

Po roku 1815 zaborcy wprowadzili bardziej restrykcyjną politykę wobec ludności polskiej. Liczne ukazy i postanowienia wydawane przez władze lokalne nakładały bezwzględny obowiązek zdawania wszelkiej broni. Broń palną i białą mogli posiadać jedynie urzędnicy odpowiedniego szczebla wykazujący się całkowitą lojalnością wobec władz. W praktyce szlachta ignorowała te zakazy i przechowywała broń w domach, choć jawnie się z nią nie obnoszono. Można było również stosunkowo łatwo (po dokonaniu niewielkiej opłaty) uzyskać pozwolenie (patent, promesę) na posiadanie i używanie broni myśliwskiej. Za nielegalne posiadanie broni we wszystkich zaborach groziła kara konfiskaty, a dodatkowo w zaborze austriackim i pruskim kara grzywny, natomiast w zaborze rosyjskim, gdzie prawo było najbardziej restrykcyjne, także kara więzienia. Kara była wymierzana za naruszenie zakazu i na podstawie przepisów dotyczących zagrożenia porządku publicznego. Nie znano samoistnego przestępstwa nielegalnego posiadania broni.

Pierwszym pełnym i nowoczesnym aktem prawnym regulującym zasady posiadania broni był austriacki Patent cesarski z 24 października 1852 r. o wyrobieniu, posiadaniu i noszeniu broni, tudzież handlu bronią i jej przewożeniu. Patent ten wyróżniał dwa rodzaje broni:

1. Broń dozwoloną (§ 12), tzn. nie wykazywaną jako zakazana, chociaż nie zostało wyraźnie stwierdzone, co zalicza się do tej broni. Można wnioskować z przepisów, że były to wszelkiego rodzaju pistolety i rewolwery nie mające zastosowania wojskowego i broń myśliwska. Taką broń wolno posiadać bez pozwolenia, ale na jej noszenie już pozwolenie jest wymagane. Przepisy wykonawcze określały kategorie osób, które takiej broni mieć nie mogły. Zaliczano do nich osoby bez udokumentowanego źródła dochodów, bezdomne,

²⁹ P. Majer, *Ustawy polskiej policji (1791–1990). Źródła z komentarzem*, Wyd. WSPol., Szczytno 2007, s. 64.

włóczęgów, alkoholików i osoby z zaburzeniami psychicznymi. Broń i amunicja do niej powinna być w ilości stosownej – nie wzbudzającej „uzasadnionego podejrzenia nadużycia, nie przekraczającej osobistej potrzeby”. Po zmianach przepisów Patentu w roku 1919 przewidywano już konieczność uzyskania pozwolenia na tę broń, a do jej noszenia wymagano posiadania karty broni.

2. Broń zakazaną (§ 2), do której przepisy Patentu zaliczały: puginaty, sztylety, noże szlifowane wkłęsło na kształt sztyletów, trójsieczne szpady, trombone, tercerole (króciice), wiatrówki wszelkiego rodzaju, granaty ręczne i szklane, petardy i rakiety palne, wreszcie wszelką broń skrytą, a do podstępного napadu przydatną jakiego bądź rodzaju (np. strzelby w laskach, laski ze szpadami itp.). Do broni zakazanej zaliczyć także należy wszelkie narzędzia, których kształt pierwotny i naturalny zmieniono umyślnie, aby cięższe rany zadawać, tudzież wszelkie narzędzia ukryte, do podstępnych napadów przydatne, które według swego ustroju nie są przeznaczone do wykonywania sztuki lub przemysłu ani do użytku domowego³⁰.

Na posiadanie wymienionej broni zakazanej, a także wszelkiego rodzaju prochu, bawełny strzelniczej wymagane było pozwolenie. Pozwolenie wydawał lokalny organ władzy publicznej – administracyjnej (§ 5), „która udzieli go tylko wyjątkowo w przypadkach, zasługujących na uwzględnienie [...]”. Na wyrób broni i jej sprzedaż wymagana była stosowna koncesja wydawana przez organ władzy publicznej na szczeblu wyższym niż lokalny (np. wojewody). Nie wolno też było sprzedawać bez „pozwolenia na zakupno” broni określonej jako zakazana. Patent przewidywał odpowiedzialność karną sprzedawcy za naruszenie tego zakazu. Osoba nosząca broń powinna posiadać przy sobie kartę na broń.

Omawiany Patent faktycznie wprowadzał już samoistne przestępstwo nielegalnego posiadania broni. Za czyn taki groziła kara konfiskaty broni i kara grzywny. Czyn taki traktowano jako przestępstwo i sprawca odpowiadał przed sądem. W każdym przypadku zatrzymania osoby z bronią, a nie posiadającej karty broni, organ policyjny był zobowiązany zatrzymać broń w depozycie do wyjaśnienia całej sprawy. Jeżeli osoba dostarczyła później kartę broni, broń oddawano, chociaż noszenie jej bez karty traktowano jako wykroczenie i w tym trybie mogło być to karane. W zaborze austriackim obowiązywały również szczegółowe przepisy chroniące bezpieczeństwo obywateli i regulujące używanie materiałów wybuchowych, ich reglamentację i sprzedaż³¹.

³⁰ Tekst za: *Zbiór przepisów administracyjnych. Podręcznik dla szkolenia na posterunkach i w komisariatach*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”, Warszawa 1930, s. 55–58 (zachowano oryginalny język i pisownię). Ciekawostką jest, iż przepisy tego Patentu obowiązywały na terenach dawnego zaboru austriackiego aż do 31 grudnia 1932 r.

³¹ Ustawa z dnia 27 maja 1885 r. przeciw użytkowaniu materij wybuchowych w sposób szkodliwy oraz Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 17 maja 1891 r. w przedmiocie sprzedaży prochu – tekst za *Zbiór przepisów administracyjnych...*, s. 60–61.

W zaborze pruskim od początku XIX w. ukazywały się liczne, obowiązujące lokalnie zarządzenia ograniczające dostęp do broni. W zasadzie szlachta, właściciele ziemscy, przemysłowcy nie mieli ograniczeń w dostępie do broni krótkiej (pistolet, rewolwer) nie używanej w wojsku i broni myśliwskiej. Broń krótką trzymano zwyczajowo w domach, bowiem na jej noszenie z czasem konieczne było pozwolenie. Ograniczenia dotyczyły dość restrykcyjnie osób mniej zamożnych i włóczęgów. Obowiązek rejestracji broni i uzyskania na nią pozwolenia wprowadzono dopiero ustawą z dnia 9 czerwca 1884 r. w sprawie zapobieżenia zbrodniczemu i niebezpiecznemu dla ogółu używaniu materiałów wybuchowych. Ustawa obowiązywała na obszarze całej Rzeszy. Posiadanie broni bez pozwolenia lokalnych władz policyjnych było przestępstwem zagrożonym karą więzienia, grzywny i konfiskatą broni.

Napięta sytuacja społeczna w zaborze rosyjskim na początku lat 60. XIX w. i coraz śmielsze wystąpienia niepodległościowe spowodowały prewencyjne działania władz w postaci akcji odbierania wszelkiej broni będącej w rękach ludności polskiej. Akcja ta zaczęła się już jesienią 1861 r.³² Władze nie poprzestały na apelu i nakazie zdania broni – policja carska, żandarmeria i tajne służby bezpieczeństwa dokonywały licznych rewizji w mieszkaniach i domach patriotycznej szlachty, działaczy politycznych, a znalezionej wszelką broń konfiskowano, nawet zabytkową z XIV–XV w. Organizujące się władze powstańcze (Komitet Centralny Narodowy) na początku grudnia 1862 r. zwróciły się z apelem do wszystkich swoich terenowych przedstawicielstw o niesprowadzanie broni zza granicy i niezakładanie fabryk broni palnej, fabryk kos i wszelkiej innej broni siecznej. Zakaz ten wynikał z chęci w miarę jednolitego uzbrojenia powstańców, centralnego zaopatrzenia w broń, a poza tym obawiano się przedwczesnego spontanicznego wybuchu powstania, sprowokowanego np. przez działania rosyjskich tajnych służb³³.

Po upadku powstania styczniowego władze carskie w latach 1864–1865 przystąpiły ponownie do rozbijania ludności cywilnej na mocy licznych ukazów i okólników lokalnych władz gubernialnych. W sposób systematyczny i zaplanowany wyznaczone oddziały żandarmerii przeszukiwały dwory i folwarki. Podobnie jak w 1861 r., konfiskowano wszelką broń niezależnie od jej wieku czy stanu technicznego. Właścicielom broni, w przypadkach gdy była w dużej ilości, groziła kara do 8 lat ciężkiego więzienia i konfiskata majątku. Szczególnie „starannie” konfiskowano broń myśliwską. Broń ta, pomimo małej szybkostrzelności, była bardzo celna i w czasie powstania dawała się bardzo we znaki żołnierzom carskim. W 1903 r. wprowadzono kodeks karny (tzw. kodeks Tagancewa, obowiązujący w Polsce na ziemiach dawnego zaboru rosyjskiego jeszcze do końca 1932 r.), który bardzo kazuistycznie uznawał za

³² W. Kwaśniewicz, *Dzieje szabli w Polsce*, Bellona, Warszawa 2002, s. 142.

³³ S. Kieniewicz, *Powstanie styczniowe*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 328.

przestępstwa: wyrób, nabywanie, przechowywanie, zbywanie substancji wybuchowej lub przyrządu wybuchowego, jeżeli przedmioty te miały służyć do popełnienia zbrodni (art. 222), wyrób substancji strzelniczej lub wybuchowej, wyrób broni lub jej części (art. 223), przechowywanie i handel substancją strzelniczą i prochem (art. 225), przechowywanie prochu poza składem w ilości ponad 30 funtów (art. 226), przechowywanie i noszenie broni zakazanej, przechowywanie i noszenie broni bez pozwolenia, strzelanie z broni w miejscach, gdzie takie strzelanie jest zabronione, nieostrożne obchodzenie się z bronią (art. 230)³⁴.

Po zakończeniu I wojny światowej w Polsce w rękach ludności cywilnej i różnego rodzaju organizacji wojskowych, paramilitarnych, społecznych o charakterze milicyjnym znajdowało się bardzo dużo różnego rodzaju broni i amunicji, począwszy od artylerii na pistoletach i rewolwerach kończąc. Stan taki wymagał pilnego opanowania i unormowania prawnego. Trzeba również brać pod uwagę fakt, iż odzyskując niepodległość w 1918 r., Polska odziedziła po zaborcach systemy prawne. Nie można było od razu wprowadzić jednolitego prawa ze względu na głębokie różnice gospodarcze i społeczne istniejące pomiędzy poszczególnymi regionami kraju³⁵. Sytuacja taka dotyczyła również prawa regulującego posiadanie broni. Odrębne przepisy dla poszczególnych regionów kraju obowiązywały jeszcze do końca 1932 r.

Pierwszym aktem prawnym okresu międzywojennego Polski, dotyczącym broni był dekret z 25 stycznia 1919 r. o nabywaniu i posiadaniu broni i amunicji (Dziennik Praw Państwa Polskiego nr 9, poz. 123). Zgodnie z art. 2 dekretu, nabywanie, przechowywanie, użytkowanie i sprzedaż broni oraz materiałów wybuchowych przez osoby cywilne może następować tylko po wydaniu zezwolenia, w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, przez Ministra Spraw Wewnętrznych lub organy przez niego upoważnione. Wydane do dekretu przepisy wykonawcze (okólnik z 29 stycznia 1919 r. – D.P. nr 12, poz. 133) upoważniały wojewodę do wydawania osobom cywilnym pozwoleń na nabywanie, przechowywanie i sprzedaż w celach handlowych krótkiej broni palnej i amunicji do niej. Do wydawania pozwoleń na przechowywanie i sprzedaż broni myśliwskiej zostali upoważnieni komisarze ludowi (później starostowie). Kolejnym aktem wykonawczym do dekretu było rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 stycznia 1919 r. w przedmiocie posiadania broni palnej i materiałów wybuchowych (D.P. nr 12, poz. 133). W rozporządzeniu tym Minister zarządził, aby osoby cywilne lub organizacje społeczne, które nie mają odpowiedniego pozwolenia, złożyły

³⁴ Kodeks Karny z 1903 r., Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 1922, s. 81–86.

³⁵ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Wyd. Prawnicze PWN, Warszawa 1996, s. 552; B. Lesiński, W. Rozwadowski, *Historia prawa*, PWN, Warszawa – Poznań 1980, s. 392–393; K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, Wyd. Prawnicze PWN, Warszawa 1997, s. 316.

wszelkiego rodzaju broń palną w powiatowym zarządzie policji komunalnej do dnia 9 lutego 1919 r. Natomiast policja komunalna miała przekazywać uzyskane w ten sposób przedmioty właściwym dowództwom okręgów wojskowych. Według art. 3 tego dekrety, pozwolenia na posiadanie broni myśliwskiej i broni krótkiej do ochrony osobistej wydawane były przez Ministra Spraw Wewnętrznych lub organ przez niego upoważniony. Zgodnie z rozporządzeniem wykonawczym z dnia 21 maja 1920 r. (D.U. poz. 266), takim organem upoważnionym są władze administracyjne pierwszej instancji. Pozwolenia na broń palną krótką do obrony osobistej mogły być wydawane tylko w wypadkach koniecznej potrzeby, natomiast pozwolenia na broń myśliwską tylko razem z kartą myśliwską. Wszelkie pozwolenia wystawione wcześniej przez policję zachowywały ważność do czasu, na jaki zostały wydane. Dekret określał również, iż wszelka broń i amunicja, na którą nie wydano pozwolenia, ulega konfiskacie. Przewidywał także sankcje karne: za posiadanie broni wojskowej lub materiałów i przedmiotów służących do użytku wojskowego – karę do 1 roku więzienia lub grzywny do wysokości 5 tys. marek, za posiadanie broni myśliwskiej lub krótkiej palnej – do 3 miesięcy aresztu lub grzywny do 3 tys. marek. Dochodzeniem i orzekaniem w tych sprawach zajmowały się władze administracyjne.

Rozporządzenie policyjne z dnia 30 stycznia 1922 r. dotyczące broni zawiera ciekawe wyróżnienie przedmiotów zakazanych, których sprzedaż jest całkowicie zabroniona. Do przedmiotów tych należały kastety, bicze z rzemieni, gumy czy powrozów zawierające wkładki metalowe lub ciężarki. Zabroniono też handlu przedmiotami podobnymi do wymienionych, które mogą służyć jako broń. Zgodnie z tym rozporządzeniem krótką i długą broń palną wolno sprzedąć jedynie osobie posiadającej pozwolenie na posiadanie lub noszenie broni wymienionej w pozwoleniu. Pozwolenie musi być wystawione na daną osobę. Przepisy te dotyczyły również broni białej (sztyletów, noży i innej broni siecznej). Rozporządzenie regulowało szczegółowo zasady prowadzenia ewidencji i ksiąg sprzedaży broni.

Szczegółowe zasady handlu bronią, prowadzenia dokumentacji sprzedaży znajdujemy w rozporządzeniu policyjnym z dnia 30 listopada 1926 r. w przedmiocie nabywania, pozbywania i noszenia broni oraz amunicji. Rozporządzenie to powtarza zasady posiadania broni przez żołnierzy zawodowych i funkcjonariuszy policji, określa też wzór karty broni, zakazuje kupowania, sprzedaży i noszenia granatów, pałek gumowych oraz wszelkiego rodzaju broni kłującej, siecznej i palnej ukrytej w laskach czy też w innych przedmiotach.

Tak duża liczba aktów prawnych wykonawczych do dekretu z dnia 25 stycznia 1919 r. w przedmiocie posiadania broni palnej i materiałów wybuchowych wynikała z faktu, iż nie wszystkie te akty obowiązywały na terenie całego kraju, gdyż były dostosowane do odziedziczonych po zaborcach systemu prawnego. Długotrwały proces unifikacji prawa w zakresie broni

palnej zakończyło wydanie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych (Dz.U. nr 94, poz. 807). Rozporządzenie to w art. 1 po raz pierwszy wprowadza definicję legalną broni: „Bronią w rozumieniu niniejszego prawa jest każde narzędzie, przeznaczone do zadawania bezpośrednio lub pośrednio urazów cielesnych”. Definicja ta jest bardzo ogólna i obejmuje zarówno broń palną, broń białą, jak i inne przedmioty „przeznaczone do zadawania urazów”. Rozporządzenie wprowadza także definicje amunicji i materiałów wybuchowych. W art. 1 pkt 2 po raz pierwszy w naszym prawie pojawia się, powtarzane później w wielu innych aktach prawnych, kontrowersyjne określenie „istotne części broni”. Zapis: „Gotowe lub obrobione istotne części broni lub amunicji uważane są za broń lub amunicję” wynikał z faktu, iż na terenie kraju funkcjonowało wiele nielegalnych zakładów i warsztatów, które wytwarzały broń niskiej jakości, nie odpowiadającą wymogom bezpieczeństwa i dość często osoby z niej strzelające ulegały wypadkom. Problem z jakością broni jakby potwierdza treść art. 14: „Wolno puszczać w obieg tylko taką broń, która zaopatrzona jest w firmę lub w znak towarowy wytwórcy lub handlującego, w numer bieżący broni, oraz o ile chodzi o broń palną – w znaki próbne co do jej wytrzymałości i bezpieczeństwa w użyciu”. Oczywiście, tworząc taki zapis, brano pod uwagę problem niekontrolowanego pojawiania się broni palnej w społeczeństwie i trafiań tej broni do świata przestępczego. Jednak podstawowym powodem takiego zapisu były względy bezpieczeństwa. Broń podczas strzału zbyt często zacinała się, a nawet rozpadała, a metalowe części raziły strzelającego, czy też strzelała „sama” bez nacisku na język spustowy, np. po upadku na twarde podłoże.

Na handel bronią i amunicją potrzebne było specjalne pozwolenie wydawane przez wojewódzkie władze administracyjne. Wprowadzono zakaz handlu bronią w systemie obwoźnym i podczas targów. Sklep z bronią powinien posiadać specjalne zabezpieczenia przed kradzieżą z włamaniem oraz przed wybuchem pożaru. Poza tym obowiązywała ścisła ewidencja broni i amunicji oraz osób dokonujących zakupu. Na posiadanie i noszenie broni wymagane było pozwolenie, które powiatowe władze administracyjne mogły w każdym czasie cofnąć, jeżeli uznały to za wskazane ze względu na interes państwowy albo bezpieczeństwo i porządek publiczny. Pozwolenie na broń upoważniało do zakupu broni i amunicji. Pozwolenie na broń myśliwską upoważniało także do zakupu prochu strzelniczego, gdyż wytwarzanie amunicji myśliwskiej do własnego użytku było dozwolone. Rozporządzenie zawierało przepisy karne dotyczące nielegalnego posiadania broni. Uchyłało wszystkie dotychczasowe regulacje prawne zaborców, jak również regulacje wydane od 1919 r. dotyczące broni.

Rozporządzeniem wykonawczym do rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. było rozporządzenie Ministra Spraw

Wewnętrznych z dnia 23 marca 1933 r. o pozwoleniach na broń do użytku osobistego oraz o nabywaniu i pozbywaniu się tej broni (Dz.U. nr 22, poz. 179). Na jego mocy wprowadzono nowy wzór pozwolenia na posiadanie lub noszenie broni oraz na pozwolenie posiadania broni w celach muzealnych, naukowych lub pamiątkowych. Pozwolenia wydawano na okres nie przekraczający trzech lat. Broń można było nabywać jedynie po okazaniu pozwolenia. Nabywana broń musiała być w pozwoleniu ściśle określona. Nowością w prawie o broni było określenie w treści tego rozporządzenia rodzajów broni, na którą nie wymagano pozwolenia, a była to wszelka broń wytworzona przed 1850 r., wiatrówki o maksymalnym kalibrze do 6 mm, aparaty automatyczne służące wyłącznie do zabezpieczania dostępu do budynków lub poszczególnych pomieszczeń w budynku przed wtargnięciem osób niepowołanych, aparaty służące do uboju bydła.

Ostatni przedwojenny akt prawny dotyczący broni – rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 26 kwietnia 1939 r. wydane w porozumieniu z Ministrami Spraw Wojskowych oraz Przemysłu i Handlu o istotnych częściach broni palnej i amunicji (Dz.U. nr 41, poz. 273) ustalało, co wchodzi w skład istotnych części broni oraz amunicji. Według tego rozporządzenia istotnymi częściami broni palnej były: lufa, części broni, które zamykają tył lufy podczas strzału lub stanowią jej przedłużenie (np. trzon zamkowy, bęben w rewolwerze). Istotnymi częściami amunicji były łuska i pocisk.

Wybuch II wojny światowej spowodował, iż po kampanii wrześniowej część ziem polskich znalazła się pod okupacją niemiecką, natomiast część została zajęta przez ZSRR. Społeczeństwo polskie nigdy nie pogodziło się z takim stanem rzeczy i już po wojnie prawa narzucone przez okupantów nie były uznawane za prawa obowiązujące w Polsce. Niezależnie jednak od moralnej czy historycznej oceny tego okresu, prawa te faktycznie obowiązywały i przedstawiając dzieje reglamentacji broni, warto o nich wspomnieć.

Na terenach włączonych do Rzeszy obowiązywało w pełni prawo niemieckie i generalnie nie przewidywano możliwości legalnego posiadania broni przez ludność pochodzenia polskiego. Posiadaną broń należało natychmiast zdać w najbliższej jednostce policji niemieckiej. Nielegalne posiadanie broni traktowano jako naruszenie porządku publicznego i bezpieczeństwa Rzeszy i przestępstwo to było zagrożone karą obozu pracy, obozu koncentracyjnego albo karą śmierci. Na terenach Generalnego Gubernatorstwa już 12 września 1939 r. obowiązywało rozporządzenie Naczelnego Dowódcy Wojska o posiadaniu broni. Na mocy tego rozporządzenia „wszelką broń i amunicję, granaty ręczne, środki wybuchowe i wszelki sprzęt wojenny należy oddać” (§ 1). Zdanie wymienionych przedmiotów winno nastąpić w ciągu 24 godzin przy najbliższym posterunku wojskowym lub policyjnym. Dowódcy wojskowi mogli wydać pozwolenie na posiadanie broni ludności niemieckiej. Zgodnie z § 2 rozporządzenia: „Kto wbrew temu rozporządzeniu posiada broń, amuni-

cję, granaty ręczne, materiały wybuchowe albo inny sprzęt wojenny, karany będzie śmiercią”. Rozpatrywanie spraw tego rodzaju leżało w kompetencjach sądów doraźnych³⁶.

Rozporządzenie Naczelnego Dowódcy Wojska z dnia 6 października 1939 r. o posiadaniu broni rozciągnęło zakres obowiązywania poprzedniego rozporządzenia na wszystkie tereny polskie zajęte przez wojska niemieckie. Według rozporządzenia H. Franka z dnia 31 października 1939 r. o zwalczaniu czynów gwałtu w Generalnym Gubernatorstwie, karane było również samo niepowiadomienie władz o fakcie posiadania broni przez inną osobę: „Kto otrzymał wiadomość o nielegalnym posiadaniu broni przez innego, zaniecha bezwzględnie powiadomić o tym władze, podlega karze śmierci” (§ 10 pkt 2). Rozporządzenie policyjne z dnia 17 grudnia 1939 r. o udzielaniu nagród osobom przyczyniającym się do wykrycia kryjówek broni przewidywało dla tych, którzy dobrowolnie i niezwłocznie doniosą o faktach ukrywania broni, nagrodę w wysokości do 1000 zł.

Zgodnie z przepisami władz niemieckich, „legalne” posiadanie broni palnej przez osoby narodowości polskiej przewidziane było w dwóch przypadkach: dla funkcjonariuszy Policji Państwowej (karabin i pistolet, nie przewidywano broni maszynowej) i dla straży leśnej (broń myśliwska gładkolufowa). Dla straży leśnej przypadki posiadania broni i wydawanie pozwoleń na broń regulowało rozporządzenie H. Franka z dnia 14 grudnia 1939 r. o noszeniu broni przez polskich urzędników leśnych w Generalnym Gubernatorstwie oraz rozporządzenie z dnia 24 maja 1940 r. o ustanowieniu Korpusu Ochrony Lasów. Rozporządzenie z dnia 13 kwietnia 1940 r. w sprawie ochrony lasów i zwierzęcy w Generalnym Gubernatorstwie traktowało jako okoliczności obciążające uprawianie kłusownictwa przy użyciu broni palnej (§ 8 pkt 2). Czyn taki zagrożony był karą śmierci. Taki stan prawny utrzymał się do końca wojny.

Na terenach zajętych po 17 września 1939 r. przez ZSRR obowiązywało w tym zakresie prawo radzieckie. System prawa karnego był dość złożony, gdyż funkcjonował kodeks karny Rosyjskiej SFRR z 1926 r. – wielokrotnie zmieniany, uzupełniany i nowelizowany do 1939 r.³⁷, a ponadto poszczególni dowódcy wojskowi wydawali swoje zarządzenia (szczególnie w strefach przygranicznych). Należy również uwzględnić fakt, iż część terytorium Polski została włączona do Ukraińskiej SRR, część do Białoruskiej SRR, a tam obowiązywały oddzielne kodeksy karne (wzorowane i w znacznej części stanowiące przedruk kodeksu karnego Rosyjskiej SFRR).

Przestępstwo nielegalnego posiadania broni w Rosji Radzieckiej, a później w ZSRR wprowadzał kodeks karny z 1922 r. W rozdziale 8 „Naruszenie

³⁶ Teksty rozporządzeń okupacyjnych za: *Prawo Generalnego Gubernatorstwa w układzie rzeczowym z objaśnieniami i skorowidzem*, Kraków 1941, s. C 300.

³⁷ K. Sójka-Zielińska, op. cit., s. 376–377.

przepisów zabezpieczających zdrowie publiczne, bezpieczeństwo publiczne i spokój publiczny”³⁸ mowa była o nielegalnej produkcji broni palnej, amunicji i materiałów wybuchowych, ich przechowywaniu i zbywaniu. Tożsame zapisy znajdujemy w kodeksie karnym z 1926 r. Przepięstwem było jedynie posiadanie broni długiej o lufie gwintowanej i broni krótkiej – pistoletów i rewolwerów. Na posiadanie takiej broni konieczne było pozwolenie organów milicyjnych. Uzyskiwali je członkowie komitetów partii (od szczebla dzielnicowego, zakładowego), pracownicy prokuratury, sądów, kadra kierownicza niektórych zakładów pracy i kołchozów, poczty i banków. Oddzielne przepisy regulowały posiadanie broni palnej przez kadrę milicji i wojska. Dość szeroki dostęp do broni miały kluby i organizacje sportowe. Do tradycji (przetrwiała do chwili obecnej) w Rosji i ZSRR należało posiadanie bez specjalnie ścisłej ewidencji i reglamentacji broni myśliwskiej o lufach gładkich. Broń taka wymagała pozwolenia wydanego przez lokalną administrację (konieczne było zaświadczenie o zameldowaniu, zatrudnieniu i świadectwo właściwej postawy moralno-politycznej wydane przez organizację społeczną). Nielegalne posiadanie takiej broni myśliwskiej i amunicji nie traktowano jak przestępstwa, a jedynie jako naruszenie zarządzeń administracyjnych i było karane odebraniem broni i karą grzywny. Natomiast kara za nielegalne posiadanie broni i amunicji w kodeksie karnym z 1922 r. nie była oznaczona. Jej wysokość zależała od konkretnej sytuacji i od tego, czy przypadkiem sprawy nie można było postawić zarzutu „działalności kontrrewolucyjnej”³⁹. W kodeksie karnym z 1926 r. za nielegalny wyrób broni i amunicji przewidywano karę pozbawienia wolności od roku do lat 8, a za nielegalne posiadanie broni karę do 5 lat pozbawienia wolności.

Taki stan prawny wprowadziły władze radzieckie na zajętych po 17 września 1939 r. terenach polskich. W pierwszym okresie (do końca 1939 r.) poszczególni lokalni dowódcy wojskowi nakazywali ludności zdawanie posiadanej broni. W okresie późniejszym wprowadzono opisany wyżej stan prawny. Nielegalne posiadanie broni przez ludność polską traktowano niejednolicie. Wielokrotnie sprawcom takich czynów starano się przypisać przestępstwo cięższe, dążąc do oskarżenia o zdradę, zbrojną działalność kontrrewolucyjną, działalność przeciwko i na szkodę ZSRR⁴⁰. Takie czyny były zagrożone karą śmierci lub długoletnim pobytem w obozach pracy. W chwili obecnej nie można powiedzieć, czy faktycznie osoby oskarżone prowadziły taką działalność, czy też stosując terror polityczny wobec ludności polskiej, „podciągano” pod takie przestępstwa zwyczajne nielegalne posiadanie broni.

³⁸ G.A. Krygier, B.A. Kurinowa, J.M. Tkaczewskij, *Sowietskoje Ugołownoje Prawo. Obszczaja czast*, Wyd. Uniwersytetu Moskiewskiego, Moskwa 1981, s. 40; S.W. Maksimow (red.), *Ugołownoje prawo. Obszczaja czast*, Emsko Education, Moskwa 2005, s. 9.

³⁹ Por. I. Andrejew, *Zarys prawa karnego państw socjalistycznych*. Wyd. UW, Warszawa 1979, s. 122–123.

⁴⁰ A. Applebaum, *Gułag*, Świat Książki, Warszawa 2005, s. 119, 137–138.

Jak to już wspomniano, pomimo wielu zakazów władz okupacyjnych, w czasie wojny broń znajdowała się w rękach walczącego podziemia o różnym obliczu politycznym, w środowiskach kryminalnych (wojna nie położyła kresu przestępczości kryminalnej), a także broń posiadała spora część społeczeństwa (niekiedy przyłączająca się do walki zbrojnej z okupantem). Po zakończeniu wojny formalnie obowiązywał kodeks karny z 1932 r., ale nowe władze wydały w latach 1944–1954 ponad sto dekretoów i ustaw wprowadzających zmiany w celu realizacji nowych celów politycznych i gospodarczych⁴¹. W zakresie nielegalnego posiadania broni już kodeks karny Wojska Polskiego z 23 września 1944 r. przewidywał karę śmierci za samo gromadzenie środków walki zbrojnej w celu zamachu⁴². Dekret PKWN z dnia 24 sierpnia 1944 r. o rozwiązaniu tajnych organizacji wojskowych na terenach wyzwolonych (Dz.U. nr 3, poz. 12) nakazywał przekazywanie broni i zaopatrzenia tych organizacji jednostkom Wojska Polskiego. Dekret z dnia 16 listopada 1945 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. nr 53, poz. 300) przewidywał górne zagrożenie karą śmierci za wyrabianie, gromadzenie i przechowywanie broni. Zostało to powtórzone w art. 4 dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. (tzw. małego kodeksu karnego) o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. nr 30, poz. 192 z późn. zm.). Zgodnie z tym przepisem, wyrabianie, gromadzenie lub przechowywanie broni palnej, materiałów lub przyrządów wybuchowych bez zezwolenia było zagrożone karą więzienia na czas nie krótszy od lat 5 lub dożywotniego więzienia albo karą śmierci. W § 2 przewidywano możliwość zastosowania przez sąd w przypadkach mniejszej wagi nadzwyczajnego złagodzenia kary albo nawet odstąpienia od niej.

W pierwszych latach powojennych Komenda Główna MO wydawała szereg rozkazów, zarządzeń, okólników mających na celu odzyskiwanie broni⁴³. Problem był bardzo poważny, gdyż odnotowywano rocznie kilkanaście tysięcy napadów z bronią. W praktyce wszelkie użycie broni palnej, czy to przez zbrojne organizacje opozycyjne, czy też przez zwyczajnych przestępców, traktowano jako przejawy bandytyzmu. Bardzo często oficjalnie mówiono o bandytyzmie, by deprecjonować powody polityczne. Zarządzenie nr 162 Komendanta Głównego MO z dnia 7 listopada 1946 r. w sprawie wypłaty nagród za zdobytą broń (odebraną ugrupowaniom zbrojnym lub osobom nie posiadającym na nią pozwolenia) wprowadza taryfikator premiowania funkcjonariuszy: za odzyskany granat przewidywano wypłatę 100 zł, za karabin – 200 zł, za pistolet – 400 zł, za automat lub RKM – 600 zł, za CKM, działło lub

⁴¹ A. Lityński, *Historia prawa Polski Ludowej*, Wyd. Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2005, s. 99.

⁴² *Ibidem*, s. 97.

⁴³ P. Majer, *Milicja Obywatelska w systemie organów władzy PRL (zarys problematyki i źródeł)*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 131 i nast.

moździerz – 1000 zł, za radiostację polową – 2000 zł. Warunkiem wypłaty była sprawność tego sprzętu⁴⁴. Radykalne działania służb policyjnych sprawiły, iż ilość posiadanej nielegalnie przez społeczeństwo broni znacznie spadła. Nadal jednak posiadanie broni bez pozwolenia utożsamiano z bandytyzmem i traktowano jako bardzo groźne przestępstwo⁴⁵. Rosło społeczne przekonanie, że jeżeli ktoś posiada nielegalnie broń palną, to już faktycznie jest bandytą, chociaż skala zjawiska nie była znacząca wobec całej przestępczości w ówczesnej Polsce.

Uzyskiwanie pozwoleń na posiadanie broni w omawianym okresie było możliwe na zasadach określonych w opisywanym już rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Prawo o broni, amunicji i materiałach wybuchowych. Zasadnicza część tego aktu prawnego obowiązywała do 1961 r., chociaż uchylono przepisy karne rozporządzenia, a wydanie pozwolenia leżało w gestii komendanta wojewódzkiego MO. W praktyce pozwolenie otrzymywały osoby należące do ówczesnych elit politycznych – sekretarze i pracownicy komitetów PZPR, prokuratorzy, sędziowie, kadra kierownicza większych zakładów pracy⁴⁶. Stosunkowo łatwo, jak na tamte czasy, można było uzyskać pozwolenie na broń myśliwską i broń sportową.

Już w połowie lat 50. podjęto prace nad nowym prawem dotyczącym posiadania broni. Rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 16 stycznia 1958 r. w sprawie zmiany rozporządzenia z dnia 23 marca 1933 r. o pozwoleńiach na broń do użytku osobistego oraz o nabywaniu i pozbywaniu się tej broni (Dz.U. nr 8, poz. 23) włączono do katalogu broni, na które wymagane było pozwolenie, wiatrówki kal. do 6 mm. W drugiej połowie 1960 r. prace nad nowymi regulacjami w zakresie broni palnej zakończono i 31 stycznia 1961 r. Sejm uchwalił ustawę o broni, amunicji i materiałach wybuchowych (Dz.U. nr 6, poz. 43), która weszła w życie z dniem ogłoszenia – 10 lutego 1961 r.

Ustawa ta nie zawierała definicji broni. Pewną jej namiastką było stwierdzenie w art. 1: „Ilekcroć [...] jest mowa o broni bez bliższego określe-

⁴⁴ Ibidem, s. 308.

⁴⁵ Por. M. Lipka, *Wnioski z jednej sprawy*, „Problemy Kryminalistyki” 1957, nr 6/7, s. 92 i nast.; S. Szczepaniak, *Ujęcie członków bandy Narodowej Organizacji Wojskowej*, „Problemy Kryminalistyki” 1957, nr 10, s. 619 i nast.; W. Kuboń, R. Wyszkowski, *Włamanie do magazynu broni w Gliwicach*, „Służba MO” 1960, nr 2(18), s. 496 i nast.; S. Górnicki, *Likwidacja bandy Dolińskiego*, „Służba MO” 1961, nr 3(24), s. 329 i nast.; S. Szczepaniak, *Ostatnia zbrodnia bandy Zjawy*, „Problemy Kryminalistyki” 1964, nr 49, s. 394 i nast.; R. Topiłko, *Sprawa braci Wałachowskich*, „Problemy Kryminalistyki” 1965, nr 56–57, s. 604 i nast.

⁴⁶ J. Kasprzak, *Broń palna – wybrane zagadnienia kryminalistyczne w świetle nowych regulacji prawnych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki”, t. IV, pod red. E. Gruzy, T. Tomaszewskiego, Wyd. UW i PTK, Warszawa 2001, s. 163 oraz idem, *Zagadnienia związane z pojęciem broni palnej w świetle nowych regulacji prawnych i orzecznictwa*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki”, t. IX, pod red. E. Gruzy, T. Tomaszewskiego, Wyd. UW i PTK, Warszawa 2005, s. 28.

nia, należy przez to rozumieć broń palną krótką oraz broń myśliwską i sportową”. Podobnie za amunicję uważano amunicję do broni palnej krótkiej, myśliwskiej i sportowej. Ustawa, podobnie jak Rozporządzenie z 1932 r., uznawała gotowe lub obrobione istotne części broni lub amunicji za broń lub amunicję. Powodem takiego zapisu nie była już jednak troska o jakość produkowanej w niewielkich wytwórniach broni (tak jak to miało miejsce w przypadku wymienionego rozporządzenia z 1932 r.), lecz zamiar wprowadzenia całkowitego zakazu dostępu do broni czy też jej części i obawa przed możliwością wyprodukowania broni samodziiałowej. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 19 października 1961 r. w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz.U. nr 52, poz. 289) określiło, iż istotnymi częściami broni są jej części będące podstawą montażową oraz następujące części i zespoły umożliwiające danie strzału: lufa, zamek i komora zamkowa. Wyszczególnienie istotnych części broni nie zmieniło się przez wiele lat i zostało powtórzone w nowym rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 23 września 1975 r. w sprawie określenia organów Milicji Obywatelskiej właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz.U. nr 32, poz. 173). Dopiero w 1986 r. rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 grudnia 1986 r. w sprawie określenia organów właściwych do wydawania pozwoleń na broń, ustalenia wzorów pozwoleń na broń oraz określenia istotnych części broni i amunicji (Dz.U. z 1987 r., nr 1, poz. 7), zawiera stwierdzenie, iż istotnymi częściami broni są: szkielet, lufa i komora zamkowa.

Ustawa o broni, amunicji i materiałach wybuchowych wyraźnie określała w art. 4, iż broń wolno posiadać wyłącznie na podstawie pozwolenia wydane go przez organy MO. Dozwolone było tylko nabywanie, posiadanie i noszenie broni wymienionej w pozwoleniu. Pozwolenie takie wystawiał komendant wojewódzki MO (organ KW MO powołany i działający w jego imieniu). Ocena, czy zasadne jest wydanie obywatelowi takiego pozwolenia, zależała od organu MO. Wydający miał prawo sprawdzić, czy osoba ubiegająca się o pozwolenie ma określoną wiedzę w zakresie przepisów i zasad obchodzenia się z bronią. Pozwolenie na broń nie było wydawane osobom do lat 18, chorym psychicznie, osobom znanym jako narkomani lub nałogowi alkoholicy oraz osobom nie mającym stałego miejsca zamieszkania lub ustalonego źródła utrzymania (art. 7). Zgodnie z art. 8, organ MO nie musiał uzasadniać decyzji odmawiającej wydania pozwolenia, jeżeli uznał, iż odmowa uzasadniona jest interesem bezpieczeństwa państwa lub zachowaniem porządku publicznego. Organ wydający mógł w każdym momencie cofnąć wydane pozwolenie i określić termin do zbycia broni i amunicji. Ustawa wprowadzała ponadto instytucję pozwolenia na broń na okaziciela (art. 14) w urzędach,

instytucjach, zakładach i przedsiębiorstwach. Najczęściej korzystano z tego uprawnienia przewożąc pieniądze (np. na wypłatę) czy też w celu ochrony danego obiektu. W myśl art. 15 Minister Spraw Wewnętrznych miał prawo, jeżeli interes bezpieczeństwa państwa lub porządek publiczny tego wymagają, na terenie całego kraju lub jego części zarządzić zdeponowanie wszelkiej lub niektórych rodzajów posiadanej broni w określonych przez siebie miejscach i terminach. Z tego uprawnienia skorzystano podczas stanu wojennego (art. 21 dekretu z dnia 13 grudnia 1981 r. o stanie wojennym).

Ustawa zawierała także przepisy karne dotyczące bezprawnego wyrabiania, posiadania lub zbywania wiatrówki (art. 27). Za taki czyn groziła kara do trzech miesięcy aresztu lub kara grzywny. Art. 28 przewidywał karę pozbawienia wolności do lat 3 za bezprawne zbycie broni palnej lub amunicji. Musimy również pamiętać, iż do 31 grudnia 1969 r. obowiązywał jeszcze (omawiany wcześniej) art. 4 dekretu z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (uchylony formalnie ustawą z dnia 19 kwietnia 1969 r. – przepisy wprowadzające kodeks karny – Dz.U. nr 13, poz. 95).

W połowie lat 80. coraz powszechniej zaczęto stosować (znane oczywiście dużo wcześniej) środki obezwładniające w postaci miotaczy gazowych, jak też pistoletów i rewolwerów na amunicję gazową. Początkowo posiadanie takich przedmiotów nie było prawnie uregulowane. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 12 grudnia 1986 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów o broni, amunicji i materiałach wybuchowych na pistolety, rewolwery i inne przedmioty do miotania chemicznych środków obezwładniających oraz odstrzeliwania amunicji alarmowej i sygnałowej (Dz.U. z 1987 r., nr 1, poz. 6) wprowadzało restrykcyjną reglamentację wymienionych przedmiotów. Na ich posiadanie należało uzyskać pozwolenie tak jak na broń palną.

Z punktu widzenia reglamentacji posiadania broni za prawdziwie rewolucyjne można uznać rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 29 października 1990 r. w sprawie rozciągnięcia niektórych przepisów Ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych na poszczególne rodzaje broni białej oraz przedmioty, których używanie może zagrażać bezpieczeństwu publicznemu (Dz.U. nr 76). Zgodnie z § 1 pkt 1 tegoż rozporządzenia, umożliwiono społeczeństwu szerokie i legalne posiadanie pistoletów i rewolwerów na amunicję gazową i akustyczną, miotaczy gazowych, urządzeń rażących prądem elektrycznym. Broń palna krótka była już łatwiejsza do zdobycia. Pozwolenie na nią mogły uzyskać osoby prowadzące działalność gospodarczą, przewożące niejednokrotnie znaczne sumy pieniędzy, a także prywatne firmy zajmujące się konwojowaniem pieniędzy, ochroną osób i mienia. Do samoobrony wydawane były w tym okresie pozwolenia na broń gazową, która cieszyła się ogromną popularnością. Przyczyn takiej popularności jest wiele. Można tu mówić o pewnym odreagowaniu społecznym na długoletni praktyczny zakaz

posiadania broni, ale zapewne nie bez znaczenia był również fakt znacznego wzrostu przestępczości, zwłaszcza na początku lat 90. i znacznej jej brutalizacji. Modne stały się hasła samoobrony przy użyciu broni gazowej. Hasła te były w pewnym sensie umiejętnie podsycane przez rynek producentów tego rodzaju broni – przede wszystkim z Niemiec i Włoch, a także przez osoby zajmujące się handlem bronią w kraju. W 1992 r. istniało już w Polsce ponad 1400 sklepów i punktów handlowych, gdzie można było kupić różnego rodzaju broń. Mało kto tak naprawdę zastanawiał się nad nikłą skutecznością broni gazowej użytej do samoobrony, ale w wielu środowiskach do dobrego tonu należało chwalić się posiadaniem pistoletu czy rewolweru gazowego. Ogólnie rzecz biorąc, szerszy dostęp do broni nie poprawił stanu bezpieczeństwa, ale także nie odnotowano fali spodziewanych wypadków z bronią czy też wzrostu przestępczości przy użyciu legalnie posiadanej broni. W 95% przypadków broń użyta do popełnienia przestępstwa to broń posiadana nielegalnie.

Prace legislacyjne nad zmianą ustawy z dnia 31 stycznia 1961 r. o broni, amunicji i materiałach wybuchowych rozpoczęły się w pierwszej połowie lat 90. i w grudniu 1993 r. ukończono projekt pełnego tekstu nowej ustawy. Kolejne projekty przygotowywane przez Komendę Główną Policji ukazywały się w lipcu 1994 r. oraz listopadzie 1996 r. W lipcu 1998 r. projekt ostateczny został skierowany do Sejmu RP. Biuro Studiów i Ekspertyz Sejmu zasięgało opinii specjalistycznej z różnych dziedzin prawa oraz kryminalistyki, uwzględniając niektóre uwagi. Po wyczerpaniu procedury parlamentarnej Sejm 21 maja 1999 r. ustawę o broni i amunicji uchwalił (Dz.U. nr 53, poz. 549). Niemalże od chwili uchwalenia ustawa ta budzi ogromne kontrowersje i dyskusje w środowisku naukowym⁴⁷. Krytykowane jest niemalże wszystko, począwszy od zakresu ustawy, definicji legalnej broni palnej, pojęcia istotnych części broni czy też pozbawiania broni cech używalności⁴⁸. Problematyka ta wymagałaby jednak oddzielnego obszernego opracowania.

Omawiając współczesne systemy reglamentacji broni przez władze państwowe, M. Filar wyróżnił cztery podstawowe modele:

1. **Model rejestracyjny** – przyjęty w Stanach Zjednoczonych, a z pewnymi modyfikacjami także w Meksyku. Władza państwowa nie ogranicza obywateli w dostępie do broni. Obywatel musi spełnić jedynie pewne warunki, np. wiek, stałe miejsce zamieszkania, brak stwierdzonych zaburzeń psy-

⁴⁷ M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Darul, L. Stępka, *Przyczynki do dyskusji nad definicją broni palnej, gazowej i pneumatycznej*, „Przegląd Policyjny” 2002, nr 3–4 (67–68), s. 28 i nast. Wiele problemów nie wziętych przez autorów projektu ustawy pod uwagę sygnalizował wcześniej T. Hanausek, *Aktualne problemy dotyczące pojęcia broni palnej w polskiej teorii kryminalistyki*, „Przegląd Sądowy” 1992, nr 4, s. 59.

⁴⁸ Por. M. Kulicki, *Wybrane kryminalistyczne problemy współczesnej broni strzeleckiej*, [w:] J. Błachut, M. Szewczyk, J. Wójcikiewicz (red.), *Nauka wobec przestępczości. Księga ku czci Prof. T. Hanauska*, Wyd. IES, Kraków 2001, s. 92 i nast.

chicznych. Model ten wymaga dokonania przy zakupie rejestracji broni. Wyłączone są jednakże pewne rodzaje broni palnej, np. broń automatyczna.

2. Model legislacyjny – spotykany w Norwegii, Finlandii, Austrii, Szwajcarii. Obywatel może uzyskać od władz pozwolenie na broń po spełnieniu określonych warunków (ukończenie kursów, przedstawienie badań lekarskich, w tym psychologicznych). W systemie tym do minimum ograniczony jest zakres oceny organu wydającego pozwolenie. Jeżeli są spełnione warunki, to obywatel pozwolenie uzyskuje.

3. Model reglamentacji oportunistycznej – najczęściej stosowany, m.in. w Polsce, Niemczech, Rosji. Osoba starająca się o broń musi spełnić wymagania wynikające z przepisów, tak jak w modelu legislacyjnym, a ponadto wskazać powód ubiegania się o pozwolenie. Powód ten jest już jednak subiektywnie oceniany przez organ państwowy i zalicza się doń np. „ponadprzeciętny stan zagrożenia”.

4. Model restrykcyjny – obowiązujący np. w Japonii. Obywatel praktycznie nie ma dostępu do broni, za wyjątkiem broni myśliwskiej i sportowej⁴⁹.

Kwestia dostępu obywatela do broni jest obecnie bardzo aktualna i często dyskutowana, szczególnie w świetle tragicznych wydarzeń w Niemczech, Finlandii, Norwegii czy Stanach Zjednoczonych. Z jednej strony proponuje się drastyczne ograniczenie dostępu do broni, z drugiej zaś – paradoksalnie – podnosi się kwestię zwiększenia dostępu, gdyż obywatel ma prawo i w pewnych sytuacjach mógłby obronić się sam (np. przed bandytą czy szaleńcem). Kwestia jest ciągle otwarta.

Summary

State Rule and the Possession of Weapons by Citizens Throughout History

Key words: weapons, weapon rights, weapon control laws.

This paper presents the history of weapon control laws. Weapons have been used by man since ancient times, and State authorities made various attempts to control weapon ownership throughout the ages. The first historical records banning the possession of weapons by selected social groups date back to ancient Greece. In the 5th century BC, the slave population of Sparta was not allowed to own weapons. New customs and traditions emerged which prevented citizens from carrying weapons in specific locations and

⁴⁹ M. Filar, *Prawo posiadania broni palnej jako obywatelskie prawo podmiotowe*, [w:] *Współczesne prawo i prawoznawstwo. Księga ku czci prof. W. Langa*, Wyd. UMK, Toruń 1998, s. 64.

situations. Weapons could not be brought into shrines, athletic competitions, official events or theatrical performances. Those traditions were transferred to ancient Rome.

Weapon control laws were practically non-existent in the early Middle Ages. The high price of weapons was an effective control mechanism. Weapons were not only means of warfare, they were also objects of artistic merit which symbolized the owner's social and financial status. Numerous peasant uprisings in the 11th and 12th centuries alerted the magnates who realized that the possession of weapons by commoners posed a significant threat for the ruling classes. Local laws were enacted to prevent the lower classes from owning weapons. In line with the rules of customary law, the possession of swords was regarded as the distinctive attribute of knighthood. The early 15th century witnessed a rapid advance in firearms design. Some countries, including England, made legal attempts to prevent uncontrolled gun ownership by citizens. Weapon control laws were revolutionized by the American Constitution of 17 September 1787, in particular the Second Amendment which granted all citizens the right to keep and bear arms. Great leaps in firearm technology were made in the 19th century which was a period of many wars as well as rapid industrial progress. Criminals gained much easier access to firearms, and citizens purchased large amounts of short-barreled guns for self-defense purposes. The authorities realized that the situation could easily spiral out of control, and stringent laws regulating gun purchase and ownership were introduced in many countries.

In Poland, the possession of weapons was codified by the partitioning powers until 1918. The first attempts to introduce a comprehensive set of weapon control laws were made already in 1919, but a major breakthrough came with the Resolution of the President of the Republic of Poland of 27 October 1932 which introduced the Law on Weapons, Ammunition and Explosives. After World War II, gun control laws were enacted for political reasons. Legislative efforts aiming to restrict the citizens' access to firearms were continued after the political transformations of 1989.